

2. ULUSLARARASI HACI BEKTAŞ VELİ HOŞGÖRÜ VE BARİŞ SEMPOZYUMU

08-10 EKİM 2015

SEMPOZYUM BÖLDÜRLERİ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

NEVŞEHİR

**2. ULUSLARARASI
HACI BEKTAŞ VELİ
HOŞGÖRÜ VE BARIŞ SEMPOZYUMU
08-10 EKİM 2015**

Sempozyum Bildirileri

NEVŞEHİR, 2016

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

www.nevsehir.edu.tr

hbvhosgoru.nevsehir.edu.tr

2000 Evler Mah. Zübeyde Hanım Cad. 50300 Nevşehir

Tel: +90 (384) 228 10 00 & Bel-geç: +90 (384) 215 30 58

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Yayınları: 18

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesine aittir.
Bütün hakları saklıdır. Kitabın tümü ya da bir bölümü/bölmeleri
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesinin yazılı izni olmadan
elektronik, optik, mekanik ya da diğer yollarla basılamaz,
çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright 2016 by Nevşehir Hacı Bektaş Veli University.
All rights reserved. No part of this book may be printed,
Reproduced or distributed by any electronical, optical,
mechanical or order means without the written permission of
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University.

Editör

Doç. Dr. Tuncay BÜLBÜL, Arş. Gör. Murat GÜR

Kapak Düzeni

Taylan VIRACA

Tasarım-Dizgi

Arş. Gör. Murat GÜR

ISBN: 978-605-4163-27-4

II. Uluslararası Hacı Bektaş Veli Hoşgörü ve Barış Sempozyumu Bildirileri

1.Baskı

Mayıs, 2016

Basımevi

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Basımevi
Nevşehir

İletişim

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Filiz Kılıç Yerleşkesi
2000 Evler Mah. Zübeyde Hanım Cad. 50300 / Nevşehir
Tel: 0384 228 10 00

e-posta: hbvhosgoru@nevsehir.edu.tr / **Genel ağ:** hbvhosgoru.nevsehir.edu.tr

Onur Kurulu

Prof. Dr. Filiz KILIÇ (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörü)

Doç. Dr. Yalçın AKDOĞAN (Başbakan Yardımcısı)

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Filiz KILIÇ

Prof. Dr. Hasan ONAT

Doç. Dr. Ali YAMAN

Doç. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ

Doç. Dr. Tuncay BÜLBÜL

Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU

Yrd. Doç. Dr. Mehmet ERSAL

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Ahmet TAŞĞIN

Prof. Dr. Mustafa S. AKPOLAT

Doç. Dr. Sadettin BAŞTÜRK

Prof. Dr. Alena ĆATOVIĆ

Prof. Dr. Mürsel ÖZTÜRK

Doç. Dr. Süleyman SOLMAZ

Prof. Dr. Ali YAMAN

Prof. Dr. Nilgün ÇIBLAK COŞKUN

Doç. Dr. Tuncay BÜLBÜL

Prof. Dr. Ayşe YÜCEL ÇETİN

Prof. Dr. Osman EĞRİ

Yrd. Doç. Dr. Ahmet B. KAHRAMAN

Prof. Dr. Bokijon TUXLİYEV

Prof. Dr. Pakize AYTAÇ

Yrd. Doç. Dr. Gülser OĞUZ

Prof. Dr. Ćazim HADŽIMEJLIĆ

Prof. Dr. Refik TURAN

Yrd. Doç. Dr. Hasan YAVUZER

Prof. Dr. Davut KILIÇ

Prof. Dr. Sabina BAKSİĆ

Yrd. Doç. Dr. Hiroki WAKAMATSU

Prof. Dr. Filiz KILIÇ

Prof. Dr. Sönmez KUTLU

Yrd. Doç. Dr. Hulusi YILMAZ

Prof. Dr. Hasan ONAT

Doç. Dr. Adem ÖGER

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin KALEMLİ

Prof. Dr. H. Muhammedzade SADİK

Doç. Dr. Ahmet OĞUZ

Yrd. Doç. Dr. Kürşat KOÇAK

Prof. Dr. İlyas GÖKHAN

Doç. Dr. Ali SELÇUK

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU

Prof. Dr. İsmet ÇETİN

Doç. Dr. Cenksu ÜÇER

Yrd. Doç. Dr. Mehmet ERSAL

Prof. Dr. Kemal ÜÇÜNCÜ

Doç. Dr. Fatma Ahsen TURAN

Yrd. Doç. Dr. Nevana GRAMATİKOVA

Prof. Dr. M. Dursun ERDEM

Doç. Dr. Hamiye DURAN

Yrd. Doç. Dr. Pakize A. SANDIKCIOĞLU

Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ

Doç. Dr. Hüseyin GÖNEL

Yrd. Doç. Dr. Seyhun ŞAHİN

Prof. Dr. Mehmet AÇA

Doç. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ

Yrd. Doç. Dr. Şamil YEŞİLYURT

Prof. Dr. Metin EKİCİ

Doç. Dr. Özgür SAVAŞCI

Yrd. Doç. Dr. Telli KORKMAZ

Prof. Dr. Mustafa ARSLAN

Doç. Dr. Rıza YILDIRIM

Yrd. Doç. Dr. Ünal ZAL

SEKRETERYA

Arş. Gör. Murat GÜR

Arş. Gör. Serkan KÖSE

Arş. Gör. Ahmet UĞUR

İÇİNDEKİLER

PROF. DR. ALİ YAMAN

BİR KİMLİĞİN DÖNÜŞÜMÜ: AVRUPA'DA ALEVİLİK VE SORUNLARI.....1

PROF. DR. DAVUT KILIÇ

EVLİYA ÇELEBİ SEYAHATNAMESİNDE HACI BEKTAŞ-I VELİ VE HALİFELERİ..14

PROF. DR. FİLİZ KILIÇ

KERBELÂ OLAYI ÜZERİNE YAZILMIŞ BİLİNMEYEN BİR MESNEVÎ: VÂKİ'A-İ
DEŞT-İ KERBELÂ29

PROF. DR. HASAN ONAT

AHMET YESEVÎ - HACI BEKTAŞ VELÎ ÇİZGİSİNDE AHLAK TEMELLİ DİN
ANLAYIŞI.....36

PROF. DR. HÜSEYİN BAL

ALEVİLİLİĞİN İNANÇ BOYUTU ÜZERİNE SOSYOLOJİK BAZI TESPİTLER47

PROF. DR. İLYAS GÖKHAN

DULKADİR BEYLERİNİN BEKTAŞİLİKLE İLİŞKİSİ72

PROF. DR. KENAN ZİYA TAŞ

“ECE-EDE-BALI (BALIM)” KAVRAMLARI ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER.....84

PROF. DR. MEHMAN MUSAOĞLU

HACI BEKTAŞ VELÎ'NİN BÂZİ VECİZELERİ ÜZERİNE KAVRAMSAL, SEMİYOTİK
VE METİN DİLBİLİMSEL DEĞERLENDİRME.....95

Prof. Dr. Mustafa ARSLAN

KÜLTÜREL BELLEK BAĞLAMINDA HOŞGÖRÜ VE BARIŞIN ARKAPLANI.....104

Doç. Dr. Abdulkadir GÜL

OSMANLI İDARESİNİN DERSİM KIZILBAŞLIĞINA KARŞI TAKİP ETTİĞİ
POLİTİKALARIN DÖNEMSEL DURUMU111

Doç.Dr. Erdal AKSOY ERDEBİL TEKKESİ’NİN ANADOLU’NUN ORTA VE GÜNEY BÖLGELERİNDEKİ TÜRKMEN AŞİRETLERİ ÜZERİNDEKİ DİNİ VE SİYASİ PROPAGANDASI	126
Doç. Dr. Gülgün YAZICI MEZAR TAŞI İNCELEMELERİNDE SİSTEMATİK VE BEKTÂŞÎ MEZAR TAŞLARI.....	138
Doç. Dr. Sebahattin ŞİMŞİR – Nahide ŞİMŞİR ARŞIV VESİKÂLARINA GÖRE XIX. VE XX. YÜZYIL BAŞLARINDA EDREMİT TAHTACILARI.....	144
Doç. Dr. Tuncay BÜLBÜL 19. YÜZYIL BEKTÂŞÎ ŞAİRLERİNDEN SÂCİD’İN ŞİİRLERİNİ İÇEREN BİR MECMUA	154
Yrd. Doç. Dr. Erkan HİRİK DOLAYSIZ SÖZ AKTARIMI AÇISINDAN EVLİYÂ ÇELEBİ SEYAHATNÂMESİ’NDE BEKTÂŞÎ ŞAHSİYETLERİN SÖYLEMLERİ.....	165
Yrd. Doç. Dr. Halise Kader AYATA ALMANYA’DAKİ ALEVİLİK DİN DERSİ PROGRAMLARINDA DİĞER DİNLER	180
Yrd. Doç. Dr. Hamit AKTÜRK ŞERİATTEN HAKİKATE BİREYİN ZORLU YOLCULUĞU: DÖRT KAPI KIRK MAKAM VE KABUK ÖZ METAFORUNA GÜNÜMÜZDE LİTERAL YAKLAŞIMLAR.....	193
Yrd. Doç. Dr. Hasan YAVUZER ALEVİ-BEKTÂŞİLİKTE ÖLÜM RİTÜELİ(HACİBEKTAŞ İLÇESİ ÖRNEĞİ)	201
Yrd. Doç. Dr. Hiroki WAKAMATSU GÜNÜMÜZ ALEVİLİK BEKTÂŞİLİK’TE MÜSAHİPLİK CEMİ	236
Yrd. Doç. Dr.Kürşat KOÇAK VİLÂYET- NÂME İÇERİSİNDE BULUNAN BOZKIR KÜLTÜRÜNE AİT GELENEKLER VE TÖRELER	245

Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU ALEVİLİKTE TABULARIN İŞLEVSEL VE SEMANTİK ÖZELLİKLERİ.....	254
Yrd. Doç. Dr. Mehmet ERSAL ALEVİLİK ÇALIŞMALARINDA UYGULANACAK METODOLOJİ ÜZERİNE TESPİTLER VE ÖNERİLER.....	260
Yrd. Doç. Dr. Murat AYAN, Songül ARSLAN, Anisa AYAN AVRUPA BİRLİĞİ GENİŞLEME SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE YAŞAYAN ALEVİLERE YÖNELİK YAŞAM KALİTESİNİ ARTIRMA ÇABALARI.....	277
Yrd. Doç. Dr. Özkan ÖZTÜRK HACI BEKTÂŞ VELÎ VELÂYETNÂMESİ'NDE MADDÎ VE MÂNEVÎ İKTİDARIN GÖRÜNÜMLERİ	299
Yrd. Doç. Dr. Seyhan Kayhan KILIÇ ALEVÎ-BEKTAŞİ GELENEĞİNDE MİTOLOJİK COĞRAFYA: HORASAN	308
Yrd. Doç. Dr. Seyhun ŞAHİN HACI BEKTAŞ-I VELÎ'NİN ESERLERİNDE VE SÖZLERİNDE TIP-HİJYEN BİLGİLERİ	320
Yrd. Doç. Dr. Ünal ZAL TÜRKİSTAN'DAN ANADOLU'YA KURULAN GÖNÜL KÖPRÜSÜ:	325
Dr. Nevena GRAMATİKOVA BULGARİSTAN'DA GAYRİ-SÜNNİ EĞİLİMLİ (ALEVÎ-BEKTAŞİ EĞİLİMLİ) DİNİ- MİSTİK GELENEĞİNİN YERLEŞMESİNE İLİŞKİN TOPONİMİK VE ONOMASTİK BİR BAKIŞ.....	354
Dr. İsmail KIRAN ALEVÎ SORUNUNUN ÇÖZÜMÜ: “GERİYE BIRAKILAN ZAMAN OLGUSU”	379
Arş. Gör. Ahmet UĞUR İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KÜTÜPHANESİ ATATÜRK KİTAPLIĞI'NA KAYITLI K.706 NUMARALI BEKTAŞİ ŞİİRLERİ İÇEREN BİR ŞİİR MECMUASI: MECMUA-İ EŞ'ÂR.....	390

Arş. Gör. Aziz ALTI 18. YÜZYILDA BEKTAŞI TEKKE VE ZAVİYELERİNE ZAVİYEDÂR/TEKKENİŞİN ATAMALARI	402
Arş. Gör. Bülent AKIN ERKÂN GÜNCELLEME DENEMELERİNE DAİR TESPİTLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	416
Arş. Gör. Didem Gülçin Erdem KÜLTÜREL BELLEĞİN HATIRLAMA FİĞÜRÜ OLARAK KERBELA OLAYI VE SOSYOKÜLTÜREL HAYATA YANSIMALARI	437
Arş. Gör. Faruk AŞLAKCI ALEVİ HABERLERİNİN ALEVİLİK VE MEDYA BAĞLAMINDA ANALİZİ: SABAH GAZETESİ VE CUMHURİYET GAZETELERİNİN İNCELENMESİ	446
Arş. Gör. Kadriye HOCAOĞLU ALEVÎ-BEKTAŞÎ GELENEĞİ ÇERÇEVESİNDE YEDİ ULU OZANIN ŞİİRLERİNDE KÂBE İNANCI.....	458
Arş. Gör. Murat GÜR ÇAĞDAŞ TÜRK ROMANINDA HACI BEKTAŞ VELİ VE BİRBİRİNDEN FARKLI GÖRÜNÜMLERİ	474
Arş. Gör. Serkan KÖSE ALEVİLİK BEKTAŞİLİK İLE İLGİLİ YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERDE KURBAN KONUSUNUN ELE ALINIŞI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	480
Arş. Gör. Şerife ÖRDEK ON İKİ İMÂM VE ON DÖRT MASÛM-I PÂK'IN BİYOGRAFİLERİNİ İÇEREN BİR MECMUA: MECMU'ATÜ'R-RESÂ'İL.....	488
Öğr. Gör. Derya DATLI HACI BEKTAŞ-I VELÎ'NİN “BESMELE TEFSİRİ”NDEKİ ARKAİK KELİMELER	497
Öğr. Gör. İzzet Umut ÇELİK, Nida Nebahat NALÇACI BEKTAŞI AYINLERİNİN MEKÂN DÖNÜŞÜMÜ; TARİHİ SÜREÇ VE COĞRAFI FAKTÖRLER.....	506

Öğr. Gör. Talip TUĞRUL SARI SALTİK'IN TUNCELİ-HOZAT MAKAMI VE TUNCELİ-HOZAT SARI SALTİK OCAĞI.....	534
Araştırmacı Yazar Ayhan AYDIN GÜNÜMÜZ ALEVİ - BEKTAŞİ KURUMLARININ ÇIKMAZLARI VE YÖNETİCİLERİNİN BAZI AÇMAZLARI.....	548
Hüseyin DEDEKARGINOĞLU BAZI ALEVİLİK KAVRAMLARININ KULLANILMASINDAKİ KARIŞIKLIKLAR....	570
Ayşe UĞURELİ ANADOLU ALEVİ KÜLTÜRÜNDE ORGANLARLA İLGİLİ İNANIŞLARIN MİTOLOJİK KÖKENLERİ.....	587
Nihat YALÇIN ALEVİLİKTE CEM MAKAMLARI: KISAS ÖRNEĞİ.....	598
Ali Rıza ÖZDEMİR ALEVÎ MUHAFAZAKÂRLIĞI	612
FOTOĞRAF ALBÜMÜ	623

BAZI ALEVİLİK KAVRAMLARININ KULLANILMASINDAKİ KARIŞIKLIKLAR

Hüseyin DEDEKARGİNOĞLU

Dede Garkın Ocağı Dedesi–Yazar, Ankara/Türkiye,

hdedekargin@gmail.com

ÖZET

Günümüzde Alevilik anlayışının geldiği noktada bu kadar kaynak var ve bu kadar konuşuluyor, ama kullandığımız kavramlar doğru mu, yanlış mı ya da nasıl değişti. Daha önce olmayan terimler nasıl ortaya çıktı. Bu değişikliklerin olmasını isteyen bir güç mü var? Ülkemizde Alevilik konusu üzerine kafa yoran ve kalem oynatanların öncelikle şunu net olarak belirtmeleri gerekir: Alevi kimdir ya da bir kişiye Alevi demek için hangi kriterler kullanılmalıdır? Alevi anlamında kullanılan Kızılbaş, Bektaşî, Tahtacı, Nusayrî terimleri Alevilikle eşanlamlı mıdır? Bu terimlerden ne anladığımızı açıkça belirtmemiz gerekir. Acaba kavram kargaşası içerisinde bu kavramları kullanmamıza rağmen aynı dili mi konuşuyoruz? Yoksa birimizin kullandığı kavramın ifade ettiğiyle diğerinin anladığı aynı şey mi oluyor? Akademik çalışmaların kavram çerçevesi kurgulanırken önce ortak kullanımı ya da çalışma boyunca kullanılacak kavramların ne anlama geldiği hakkında açıklayıcı ve anlaşılır bir açıklama yapılır. Bu durum araştırmacının çalışması boyunca zihinsel hareket alanını hangi kavramlar etrafında şekillendirip kurguladığı ve sürdürdüğü bu yolla takip edilebilir. Bu durum ilgili çalışmanın çerçevesini görmeyi ve üzerinde fikir beyan etmeyi de mümkün kılar. Aksi halde hangi esas ve yöntem etrafında hazırlandığı belirgin olmayan bir çalışma, belirsizlik oluşturur ve üzerinde konuşmayı zorlaştırır. Böyle bir yazıda geçen kavram ve terimlerin öncelikle o yazının giriş bölümünde açıklanması şarttır. Konu Alevilik olunca da aynı durum geçerlidir. Oysa Türkiye’de Alevilik üzerine yazı yazarların neredeyse tamamının herhangi bir tanımlamada bulunmadığı görülmektedir. Bu durum, anlaşılmazlığa ve istismara açık kapı bırakan önemli bir etkidir. Hacı Bektaş Veli’nin düşünce ve görüşlerinin Balım Sultan tarafından derlenip toplanıp bir tarıkata dönüşmesine Bektaşilik deniyorsa; Alevi-Bektaşî terimi neyi ifade etmektedir. Kızılbaş terimi Alevilik anlamına geliyorsa her Alevi Kızılbaş mıdır?

Anahtar Kelimeler: Alevi, Bektaşî, Kızılbaş, Tahtacı, Dede Ocağı, Hakk’a yürüme.

Giriş

Ülkemizde Alevilik konusu üzerine kafa yoran ve kalem oynatanların öncelikle bazı kavram kargaşalarından kendilerini kurtarması gereklidir. Alevi kimdir ya da bir kişiye Alevi demek için hangi kriterler kullanılmalıdır? Alevi anlamında kullanılan Kızılbaş, Bektaşî Tahtacı, Nusayrî terimleri Alevilikle eşanlamlı mıdır? Ocak kavramı ile dergâh, tekke, zaviye aynı anlamı mı ifade ediyor? Bu terimlerden ne anladığımızı açıkça belirtmemiz gerekir. Acaba kavram kargaşası içerisinde bu kavramları kullanmamıza rağmen aynı dili mi konuşuyoruz? Yoksa birimizin kullandığı kavramın ifade ettiğiyle diğerinin anladığı aynı şey mi oluyor? Belki de bir kavram bir diğerine farklı bir anlam yüklüyor. Bu makale bu konu etrafında şekillenecek, ilgili kavramların anlam ve kullanım yerlerine göre açıklamalar yapılmaya çalışılacaktır.

Akademik çalışmaların kavram çerçevesi kurgulanırken önce ortak kullanımı ya da çalışma boyunca kullanılacak kavramların hangi anlam veya ne anlama geldiği hakkında açıklayıcı ve anlaşılır bir açıklama yapılır. Bu durum araştırmacının çalışması boyunca zihinsel hareket alanını hangi kavramlar etrafında şekillendirip kurguladığı ve sürdürdüğü bu yolla takip edilebilir. Bu durum ilgili çalışmanın çerçevesini görmeyi ve üzerinde fikir beyan etmeyi de mümkün kılar. Aksi halde hangi esas ve yöntem etrafında hazırlandığı belirgin olmayan bir çalışma, belirsizlik oluşturur ve üzerinde konuşmayı zorlaştırır. Böyle bir yazıda geçen kavram ve terimlerin öncelikle o yazının giriş bölümünde açıklanması şarttır. Konu Alevilik olunca da aynı durum geçerlidir. Oysa Türkiye’de Alevilik üzerine yazı yazarların neredeyse tamamının herhangi bir tanımlamada bulunmadığı görülmektedir. Bu durum, anlaşılmazlığa ve istismara açık kapı bırakan önemli bir etkidir, hatta bazı görüş sahipleri “Alevilik tanımlanamaz, yaşanır” gibi uyduruk ifadeler kullanmaktadırlar. Türkiye’deki Alevilerde gözlenen kafa karışıklığı ve ayrışmada bu etkenin büyük payı vardır. Son yirmi yılda yazılanlarda Aleviliğin, Çin’de Budizm, Orta Asya’da Maniheizm, Zerdüştizm, Paulikienizm; İran’da Şiilik, Balkanlar’da ve Avrupa’dan Bogomolizm, Katharizm gibi daha farklı inanışlar, Kuzey Amerika’da Kızılderili inançları gibi farklı coğrafyadaki inançlarla köken bağlantısı olduğuna dair birçok görüş dile getirildi. Alevilik adını aldığı Ali ile başlar yani piramidin tepesi Ali’dir.

Alevi

Kelime olarak Arapçada “Ali’ye mensup, Ali’ye ait” anlamlarına gelen Alevi, İslam tarihi ve tasavvuf edebiyatında ise “Hz. Ali’yi sevmek, saymak ve her hususta ona bağlı olmak, ondan yana olmak” anlamında kullanılmıştır.

İslam tarihinde bu terim ilk defa hilafetle ilgili anlaşmazlıklarda ortaya çıkmıştır. Hz. Peygamber’in vefatından sonra ortaya çıkan ve üçüncü halife Osman’ın öldürülmesiyle doruğa

ulaşan hilafet münakaşalarında Ali'nin tarafını tutanlara "Aleviyye" veya "şiatü Ali" (Ali taraf-tarı) denmiştir. Bunun yanı sıra İslam dünyasının muhtelif yerlerinde (Fas, Tunus, Cezayir) Hz. Ali soyuna mensup olduklarını ileri süren devletler kurulmuş, bu devletler de Alevi nisbesini kul-lanmışlardır (Ocak, 2012: 368–369).

Tasavvufta ise Hz. Ali'ye nisbet edilen bir tarikat olup, silsile itibariyle Hz. Peygamber'e, Hz. Ali vasıtasıyla ulaşan tarikatların genel ismidir (Uludağ, 2012: 369–370).

Yukarıdaki örneklerinde de görüldüğü gibi, kullanılış amacı ve yeri neresi olursa olsun Alevi ke-limesinin Hz. Ali'ye nisbeti bulunmaktadır. Bu bakımdan Hz. Ali'yi seven, sayan ve ona bağlı olan herkese "Alevi" denir (Fırlalı, 2006: 5). Ama Alevilik, "Ali'yi sevmek ve onun gibi yaşa-maktır" spekülasyonundan farklı bir şeydir. Alevilikte Hz. Ali, Sünnilikteki Hz. Ali'den çok daha başka bir anlam ifade eder. Sünnilik açısından doğru olan söz, Aleviler için bir şey ifade etmez. Aleviliği temsil eden büyük kesimin bu söylemle ilgisi yoktur.

Başta da belirtildiği gibi Ali'ye bağlı olan ya da onun tarafını tutan anlamına gelen Alevi kavramı bu bağlılığın niteliğine göre değişik kimseler ve topluluklar için değişik anlamlarda kul-lanılmıştır. İslam dünyasında farklı mezheplerle günümüze kadar ulaşan bu farklılaşmanın iki ana ekolü içerisinde yer alan Şiilik ve Sünnilik öncelikli olarak itikadı manada birbirinden ayrılırlar. Ardından bunlar arasında amel farklılığı değerlendirmeye alınır. Buna göre Şii ve Sünni denildi-ğinde temel inanç esaslarında bazı farklılıkların olduğunu anlamalıyız. Ardından da her iki ekolün kendi içerisinde amel, ibadet veya pratiklerde ayrışmaları olduğunu söylemekteyiz. Bu bakımdan da Şiilik, "İslam içerisinde Sünni mezhepler olarak adlandırılan Hanefi, Hanbeli, Maliki ve Şafi mezhebi dışında bir mezheptir" denildiğinde, önce inanç ve sonrasında ameli yönden farklılıkların olduğu ileri sürülmektedir.

Sünni, Arapçada Hz. Peygamber'in davranış biçimi ve uygulamaları (sünnet) anlamına gelmektedir. Daha sonra mezheplerin ortaya çıkmasıyla Şiilik İslam içerisinde Hz. Ali, On iki İmam, Ehlibeyt sevgisi ile beslenen bir mezhep olmuştur. Kelime anlamı olarak Şiilik ve Alevilik aynı anlamı ifade etse de burada Şiilik derken tarihsel gelişimi içinde İran'ın resmi din anlayışını, Alevilik derken de daha dar anlamıyla Anadolu'daki Aleviliği ve bunun uzantısı olan Bektaşiliği kastetmek gerekir. İran'da Humeyni rejimi ortaya çıkıncaya kadar Türkiye'deki insanların büyük bir bölümü Alevilerin İran yanlısı olduğunu, İran Şahı'na sevgi ve muhabbet duyduklarını zanne-der, İslam'ı anlayış ve yorumlamada farklı düşünüldüğünü söylerlerdi, ama bu süreçte daha sonra görüldü ki İran'a sempati duyan Aleviler değil, bir kısım Sünni gruplardı. Alevilerin On İki İmam, Ehlibeyt ve Hz. Ali sevgisi dışında İran ile hiçbir ortak yanı yoktur.

Günümüzde Alevi-Bektaşî şeklinde kullanılan ifade kavram kargaşası yaratmaktadır. Alevi mi, Bektaşî mi? Yoksa ikisinden oluşan melez bir ifade mi olduğu bilinmemektedir. Ancak "Bektaşilik" ifadesi tek başına kullanıldığı zaman bir tarikat olarak anlaşılmaktadır. Alevilik ise

adını Hz. Ali'den alır. Safeviler döneminde yaygın olarak kullanılan Kızılbaş sözcüğüne olumsuz anlamlar yüklenmesinden sonra yerini yaygın olarak kullanılan Alevi sözcüğü almıştır.

Irène Mélikoff bir yazısında Alevi teriminin 19. yüzyıl sonlarında Suriye'deki Alevilerden alındığını iddia etmekte ve bu konuda hiçbir kaynak gösterme gereği duymamaktadır. Bazı Alevi yazarlar ve ilahiyatçılar bu bilgiye can simidi gibi sarılmıştır. Oysa Hz. Peygamber sonrası dönemdeki halifelik meselesinde Osman'dan yana olanlara "Osmani" (Gölpınarlı, 2012: 34), Ebubekir'den yana olanlar "Bekri" dendiği gibi, Ali tarafını tutanlara da "Alevi" denilmiştir (Yörükân, 2006: 443).

Alevi bir aileden gelmeyen bir kişi Alevi inançlarını benimsemiş olsa da Alevi toplumu tarafından kolaylıkla Alevi olarak kabul edilmez. Alevi cemaatine kabul edilmesi için şahsa bağlı olarak değişmek üzere üç yıl gibi bir süre denenmesi bu süre zarfında onun birtakım ağır pratiklere katlanması gerekmektedir (Yörükân, 2006: 83). Ayrıca Bektaşilik yolu ile bir açık kapı bularak giriş yapabilmesi belki mümkün olabilir.

Bazı araştırmacılara göre Alevilik, sırrı bir mezhep olarak hislere ve kökleşmiş ananelere dayanan, yani Şamanlık tesiri altında füsunlu bir hayat yaşamayı amaçlayan bir inanç olarak görülmektedir (Yörükân, 2006: 31). Oysa Aleviliğin temel kaynaklarından olan deyiş, düvaz, gülbank ve duaları incelediğimizde Şamanlıkla ilgili en ufak bir bilgiye rastlanmaz.

Bektaşilikte "Dede" veya "Baba", yetenekli, yol'un eğitimini ve terbiyesini almış kişiler arasından seçilirken, Alevilikte babadan oğla geçer. "Dedeliğin babadan oğula geçmesi uygulaması şamanlıktan Aleviliğe geçmiştir (Keçeli, 1993: 83)." Şeklindeki tanımlama eksiktir. Alevilikte dedelik babadan oğla geçer diye bir zorunluluk yoktur. Esas olan ocakzade olmaktır. Buradan da anlaşılacağı üzere babadan oğla geçer veya geçmeyebilir, ama aynı ocaktan olmak zorundadır. Keza aynı bakışa göre "Anadolu'daki Alevilik isteyerek, şuurlu bir şekilde seçilmiş unsurların bir araya getirilmesiyle meydana gelmiş bir oluşum değil, çeşitli amaçlarla veya bazı dâilerin özel faaliyetleri sonucunda geleneksel Türk adetlerine eklenmiş bazen birbirine aykırı unsurlardan meydana gelmiş sonra da İslami bir kisveye büründürülmüş bir senkretizmdir (Yörükân, 2006: 445)." Bu tür yaklaşımlar ulus devlet anlayışının bir sonucu olarak Alevilerinin tamamını Türk olarak görme çabalarından kaynaklanmaktadır. Aleviler, dedeler ve talipler olmak üzere iki gruptan oluşur. Dedeler biyolojik olarak ne oranda hangi ırktandır onu bilemeyiz, ama bugüne kadar olan uygulamalara ve şecerelere baktığımızda büyük oranda Ehlibeyt soyundan olduğu bellidir. Türkiye'deki Alevi nüfus konusunda bir sayı veremeyiz, ama bir gerçek var ki talip konumunda olan Alevi nüfusun en az yarısı Kürtçe konuşan gruplardan oluşmaktadır.

Alevilik konusunda araştırma yapanlar alanda yaptıkları çalışmalarda; görüştükleri dede, baba, ana ve zâkir gibi kişilerin çoğunluğu Aleviliği bir inanç olarak görmektedir. Bu kişilerin inancını kelimelerle ifade etmesi istendiğinde ise; din, mezhep, tarikat, yol, kültür ve yaşam tarzı

gibi farklı kelimelerle değerdendiriyorlar. Bunun yanında Aleviliği tek bir etnik gruba dayandıranlar da çıkıyor. Oysa Alevi anlayışı “yetmiş iki millete bir nazarda bakmak” olduğu için etnik vurgu yapmaz. Günümüzde kullanılan Kürt Alevi, Türk Alevi, Arap Alevi gibi ifadeler son 20–25 yılın söylemleridir.

Aslında son yıllardaki Alevi kimliği etrafında yapılan tartışmalar hakkında farklı görüşler veya değerdendirme yapanlar da bulunmaktadır. Esas sorunların başında, Alevi bir aile içerisinde büyümüş birisinin ikrarı olmadığı halde nasıl Alevi kabul edildiği konusu önemli bir yerde durmaktadır: Bu yeni kabulün zorunlu hali, farklı dede ocaklarına mensup Aleviler değışik yerleşim yerlerinden büyük kentlere göç ettiler. Geldikleri bu kentlerde kendilerini kamusal alanda politik ve siyasi alan üzerinden ifade etmeye başladılar. Yeni anlatma biçimi veya kendilerini anlatmaya çalıştıklarında düşünsel bir çerçeve de kurmak zorunda kaldılar. Bu çerçevenin yeni tanımı içerisinde Alevi bir ailenin içerisinde bulunmakla bir anlamda aynı aşiret veya kabile mensubu gibi davranmaya başladılar. Aleviler kendi tanımlarıyla bu yeni durumla karşı karşıya kaldılar. Bunun sonucunda da kendilerini tanımlamada ciddi bir kargaşa topluluk arasında başlamış oldu. Şu ana kadar da bu karışıklık devam etmektedir.

Aleviliği etnik ve dinsel kavramlarla ifade etmek farklı kesimlerin itirazlarına neden olmaktadır. Alevilik, hiçbir grubun, kişinin, ailenin, siyasi partinin, bölgenin ya da örgütün tekelinde değildir. Alevi anlayış, yetmiş iki millete bir nazarda bakar ve Alevilik dendiğinde etnik vurgu yapılmaz. Kürt Alevi, Türk Alevi gibi etnik vurgunun yapılması son yılların ürünüdür. Aleviler kendilerinden olanı yani Alevi olan birini bir başka Alevi inançlı birisine tanıtırken "Yabancı değil" ya da "Bizden" diye tanımlarlar. Aleviler içinde hangi etnik gruplar vardır diye soracak olursak: Aleviler Türkmenler, Kürtler, Araplar, Acemler, Arnavutlar ve Roman (Çingeneler)'dan oluşur.

Alevilik bir din değildir ve İslam içerisinde değildir. Bir mezhep değildir, mezhep ve tarikatlar üstü bir inanış biçimidir. Bu inanış biçimi sadece dinsel yaşamı değil aynı zamanda toplumsal yaşamı da belirlemekte ve düzenlemektedir. Bu bakımdan da Alevilik bir inanç sistemi olarak bu hususiyetleriyle karşımıza çıkmakta ve durmaktadır.

Özellikle 1950'lerden sonra Alevilerin büyük bölümünün kırsaldan kente taşınmasıyla Aleviler ticaret hayatında da boy gösterir oldular. Genç kuşaklar eğitimli olarak yetişip kamuda görev almaya da başladılar. Bu gelişmeler neticesinde Alevilik, Türkiye'deki sol hareketin gelişmesinde oynadığı büyük rolden hareketle “Devrimci, Marksist-Leninist” açıdan ele almak gibi Alevilikle hiç ilgisi olmayan bir tabana oturdu. Dolayısıyla bu yanlışlıkların tabii sonucu olarak çelişkilerden de kendisini kurtaramadı.

Bektaşî

Alevilik ve Bektaşilik çalışmalarında terminoloji sorunu aşılamamıştır. Her şeyden önce “Alevî” ve “Bektaşî” terimlerinin anlamları hâlâ açık ve net değildir. Çoğu zaman bu kelimeler homojenlikten uzak, içinde birbirinden oldukça farklı sosyal, kültürel ve dinî grupları barındıran, sınırları belli olmayan çok geniş bir insan kümesi için kullanılmaktadır. Gerek Alevilik gerekse Bektaşiliğin kendi tarihsel süreçleri içinde ürettikleri ve kullandıkları birçok kavram bazı araştırmacılar tarafından özensizce modern kullanıma aktarılmaktadır. Modernizm adına değişikliğe uğrayan bu kavramlar kendi sosyal, kültürel ve inançsal bağlarından koparak tarihsel nüanslarını kaybedip hayali bir algı yaratmaktadır.

Bektaşilik, Hacı Bektaş Veli’nin düşünce ve görüşlerinin daha sonraları özellikle Balım Sultan tarafından derlenip toplanarak kurulduğuna inanılan bir tarikatır. Hz. Ali ve Ehlibeyt sevgisi, tevellâ ve teberrâ gibi Aleviliğin temel esaslarına bağlı oluşları yüzünden Bektaşiliğe Alevilik denilebilir. Ne var ki “bu Alevilik, Sünnilerin Ehlibeyt’e olan sevgilerini ifade eder manadan öteye geçmez. Çünkü Türkiye’de her Bektaşî Alevî olduğu halde her Alevî Bektaşî değildir. Günümüzde Hacı Bektaş Ocağı’na bağlı olan bazı talip toplulukları Bektaşî gibi ifade ediliyor. Oysa bunlar Bektaşî değil Alevî’dir. Eğer durum böyleyse Alevî-(tire) Bektaşî dendiğinde “Hacı Bektaş Ocağı’na bağlı Aleviler” anlamı çıkar ki o zaman Hacı Bektaş Ocağı’na bağlı olmayan diğer ocak bağlıları için de benzer tanımlamayı kullanmak gerekir: Örn. Dede Garkın Ocağı’na mensup olanlar için “Alevî-Kargını”(Ocak, 2011: 53) veya Baba Mansur Ocağı’na mensup olanlar için “Alevî-Mansurî” vs. gibi..

Aslında Bektaşilik bir tarikat olduğu için bu tarikatın yollarına uyan herkes Bektaşî olabilir; ama Alevilik soya bağlıdır ve ancak ailesi ve bilhassa babası Alevî olan Alevî olabilir (Fığlalı, 2006: 6–7). Bu yaklaşımı 19. yüzyıl ozanlarından Derviş Ali bir deyişinde şöyle ifade ediyor:

Derviş Ali’im der ki bir kâr edelim

On iki imam meclisine gidelim

Süfyan oğlu, Maviya’ya lanet edelim

Dönme ile talip olmaz sonradan (Özmen, 1995:399)

Yeniçerilerin zannedildiği gibi Bâtîni Alevî olduklarını kabul edecek olursak, Börklüce’nin ve Torlakların isyanlarını bastırmakta bu derece azimkâr olmalarını izah etmek güçleşir. Bizzat Hacı Bektaş neslinden olan ve Osmanlı’ya karşı çıkan Kalender Çelebi isyanını da gene Yeniçeriler bastırmıştır. Yeniçeriler, Alevilere karşı takındığı sert tutumundan dolayı Yavuz Selim’in yanında yer almışlardır. Alevilerin hakkından Selim’in geleceğine inandıkları için “Biz Selim’i isteriz” demişlerdir (Yörükân, 2006: 325).

Modern çalışmalarda en önemli sorun “Bektaşî” ile “Alevî” kavramlarının mahiyetleri ve birbirleriyle olan ilişkilerindeki muğlâklığın henüz giderilmemiş olmasıdır. Bu hususta genel olarak Fuat Köprülü’ye izafe edilen toptancı ve yüzeysel bir yaklaşım benimsenmiştir. Köprülü’ye göre Bektaşiler ile Aleviler arasında inanç ve ritüel açısından pek fark yoktur. Aleviler kır Bektaşileridir. Fark sadece sosyal taban ve yaşam tarzından kaynaklanmaktadır (Yıldırım, 2010: 23–58). Hâlbuki Alevilik ile Bektaşilik arasındaki en önemli yapısal fark: Bektaşilik tarihsel süreci içinde bir tarikat olarak ortaya çıkmış ve bu tarikat özelliğini daima korumuştur. Öte yandan Alevilik mistik bir gelenek olmakla beraber bir tarikat değildir (Ocak, 1994: 14).

Bektaşilik ile Aleviliğin birçok ortak yönü bulunmasına karşın temel farklılığı; Alevilikte soydan gelen ve belli bir ocağın temsilcisi olan “Dede”lik kurumu vardır. Bektaşilikte ise ocağa ve soya dayanmayan ve belli aşamalardan sonra seçilerek gelen “Baba”lık vardır. Bektaşiliğin sosyal tabanı, hepsi birer halk sûfisi olan Türkmen babaları tarafından oluşurken; Alevilik, Ehlibeyt soyundan (Seyyid) olan dedelerin hitap ettiği bazı gruplardan oluşan sosyal tabana sahip, kapalılık içinde gelişen -etnik değil- bir çeşit "kavmi mezhep" hüviyetindedir.

Bütün bu farklılıklara rağmen Kızılbaşlık/Alevilik ve Bektaşîlikle ilgili farklılıklar ne olursa olsun, bu iki topluluk büyük ölçüde birbirine yakınlaşmış ve birbirine bağlanmıştır. Anadolu’da yaşayan bu zümreler için genel olarak “Alevî” denir ve bundan da hem Kızılbaş hem Bektaşî çevreleri kastedilir (Üzüm, 1997: 4).

Bektaşilik genellikle Alevilikle birlikte ele alınmakta ve birbirine karıştırılmaktadır. Bektaşilik 1826’da yasaklandıktan ve 1925’te bütün tekkelerin kapatılmasından sonra “Alevilik-Bektaşilik” olarak ikisi bir terim haline sokularak Bektaşilik, Alevilikle aynileştirilmiştir. Oysa Bektaşilik herkese açık bir tarikatken Alevilik için durum böyle değildir (Maden, 2013: 7).

Alevilik soy/ocak esasına bağlıdır, bu özellik Aleviliğin en belirgin ayırt edici yönünü oluşturmaktadır. Bektaşiler, sadece Hacı Bektaş Veli’yi pir olarak tanırken; Aleviler Hacı Bektaş Veli yanında nesebi Hz. Muhammed’e kadar gittiğine inanılan birçok piri kabul ederler.

Kızılbaş

Kızılbaş terimi belli bir tarihten sonra üzerine olumsuz anlamlar yüklenerek siyasi ve dini bir hakaret ifadesi olarak kullanılmış olsa da esasında askeri bir terimdir. Safevi Devleti askerleri için kullanılan bu terim, Osmanlı tarafından Safevi Devleti vatandaşı ya da yandaşı olan herkes için kullanılan bir terime dönüşmüştür. Örneğin; Osmanlılar, Şiiilere de Kızılbaş demektedir. Bu duruma rağmen Şiiler, Türkiye’deki bazı Aleviler gibi “bizim asıl adımız Kızılbaş’tı.” dememektedir. Safevilerin komşusu olan Şeybaniler (Özbekler) için Yeşilbaş terimi kullanılıyordu, çünkü Şeybani askerlerinin üniforması yeşildi. Kızılbaş terimi, inançsal değil, siyasi bir terimdi. Safevi-

lerin Kızılbaşlık dönemi yaklaşık 140–150 yıllık bir süreyi kaplamaktadır. I. Şah Abbas döneminde Kızılbaş Türkmen etkisi kırılmaya başladı. Daha sonra da azalarak tamamen Şiileşti. Kızılbaş ifadesi ise yalnızca, Anadolu’daki Sünni zihinlerde bilgi kırıntısı olarak kalmaya devam etti. Safevilerin askerlerinin başlarına giydikleri başlığın kırmızı renk olarak tercih edilmesine sebep olan birkaç rivayet vardır: Hz. Ali Hayber Savaşı’nda başına kırmızı sarık sarmış; ayrıca Sıffin Savaşı’nda da Muaviye’nin askerinden ayrılmaları için kendi askerlerine de kendisinininki gibi kırmızı şal bağlatmış (Fırlalı, 2006: 9). Bir başka rivayet: Hz. Ali Uhud Savaşı sırasında Hz. Peygamberin “Edriki (Yetiş) ya Ali” demesiyle Peygamberin imdadına yetiştiğinde başındaki sarığın kandan kırmızıya boyanmış olmasıdır.

Tarih-i Âlem-ârâ-yı Abbâsî’nin yazarı İskender Bey ‘Türk’ kelimesini Kızılbaş kavramı ile eş anlamlı olarak ve çoğunlukla biri birinin yerine kullanmaktadır. İskender Bey’in naklettiğine göre Kızılbaşlık ilk defa Şeyh Haydar zamanında ihdas edildi. Şeyh Haydar bunu gördüğü bir rüyanın tesiriyle yapmış ve o zamana kadar giydiği Türkmen külahını çıkararak On İki İmam’a işaret olmak üzere on iki dilimli kırmızı renkli Tac-ı Haydarî’yi giymiş, müritleri de onu taklit ederek halk arasında seçilmeye başlamışlardı. Bundan sonra Safevîye tarikatının bütün müritleri Kızılbaş olarak anılır oldu:

“Yüce eşikleri devamlı surette avamın ve havassın toplanma yeri haline gelmişti. Sadık rüyalarının birinde -onu gayb âleminin habercisi yapmışlardı- On İki İmamcılığın alameti olan on iki dilimli, kırmızı renkli bir tac giydiğini, müritlerinin başını da bu tac ile süslemesinin ilham edildiğini gördü. Sultan rüyada müşahade ettiği üzere alçak gönüllükle, o devirde meşhur olan Türkmen takkesinin yerine on iki dilimli ışıltılı Haydarî başlığını giydi. Saf niyetli müritler de bu mürşide uyarak hepsi bu on iki dilimli kırmızı külahı giymek şerefine, eriştiler ve bu hanedanın mensupları diğer halk arasında büyük bir imtiyaza sahip oldular. İşte bu yüzden bu şanı yüce zümre Kızılbaş adıyla meşhur oldu (Âlem-ârâ, C.I, s.27).

Esere göre Kızılbaşlık Safevî Devleti’nin askerî unsuru olup Safevî hanedanının en önemli dayanağıdır. Orduda görev alan herkes Kızılbaş’tır (Gündüz, 2015: 185–200).

Bazı araştırmacı ve tarihçilerin Kızılbaş sözcüğüne tarihte nasıl bakıldığına ilişkin birkaç örnek verelim: İbni Bibi, Babailer olayı sırasında Konya’ya doğru yürüyen Türkmenlerin “Siyah libaslı, kızıl börklü, ayakları çarıklı” olduğunu aktarmaktadır (İbn Bibi, 2014: 481).

Keza Osman Gazi’nin giydiği fes büyüklüğünde kırmızı kadife ve çuhadan yapılan ve üzerine Tatar usulünde destar sarılan börküne, “Börk-i Horasani” denirdi (Eröz, 1990: 52).

Tarihçi Faruk Sümer ise; “Türk unsuru kendilerinin Türkmenlerin torunları olduklarını biliyor ve onun şuurunu taşıyordu. Kızılbaş sözünü onlar öğrenerek taşıyorlardı. Bu deyim yalnız

devletin askeri bakımdan dayandığı Türk unsuru ifade etmiyordu: (Tavâif-i Kızılbaş, Padişâh-ı Kızılbaş, Ümerây-yi Kızılbaş, Leşker-i Kızılbaş, Sipâh-i Kızılbaş, Gâziyan-ı Kızılbaş) onun kurduğu ve yaşattığı devlete ‘Devlet-i Kızılbaş’ ve hâkim olduğu yere de ‘Ülke-i Kızılbaş’ deniliyordu (Sümer, 1999:150).”Tarihçi Hammer ise; “Venedik elçilerinin raporlarında Şah İsmail’in elçisi için ‘Della testa rossa = Kızılbaş’, Özbek elçisi için ‘Della testa verda = Yeşilbaş’, Osmanlı elçisi için ‘Della testa bianca = Akbaş’ ve Gürcü elçisi için ise ‘Della testa nera = Karabaş’ ifadeleri kullanılırdı (Hammer, yty: 371).”

Abdülbaki Gölpınarlı’ya göre Kızılbaş sözü, aynı inançta (Alevi) olanların tamamını kapsamaz. Kızılbaş sözü yalnızca Şii-Alevi inançlı Türk soylulara mahsustur. "Bunların dışındaki Şii zümrelere ve Bektaşilere bu ad verilmez " Kızılbaşların erkânında Bektaşi erkânının büyük etkisi inkâr edilemez; fakat bu mezhebi Bektaşilikle karıştırmamak lazımdır. Bektaşilik bir tarikattır ve her isteyen bu tarikata girebilir ise de Kızılbaşlığa girilmez. Kızılbaş, erkek olsun, kadın olsun, mutlaka Kızılbaş soyundan gelir (Gölpınarlı, 2012: 790).

Safevilerle karşıtları tarafından verilen Kızılbaş ismi, Safevilerce de benimsenmiş olmasına karşın daha o dönemlerde başta Osmanlı olmak üzere tüm Safevi karşıtı tarihçilerce olumsuz anlamlar çağrıştıracak şekilde ve olumsuz sıfatlarla beraber kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle Yavuz Selim’in (1512–1520) tahta oturmasıyla beraber doruğa çıkan Osmanlı-Safevi çekişmesinde, askeri mücadelenin yanı sıra sonuç olarak Müslüman olan Kızılbaşlarla savaşın meşruiyeti için Şeyhülislamlardan fetva alınma yoluna gidilmiştir (Kaplan, 2011: 31).

Baha Said ise; “...bazı şahısların gerek Kızılbaşlık gerekse Bektaşilik hakkındaki namusa aykırı davrandıklarına dair yaptıkları suçlamalar ancak kara çalma cinsinden birer iftira olmalıdır” demektedir (Baha Said, 2006: 54).

Osmanlı kaynaklarında Kızılbaş diye, genellikle isyancı, talancı, rafizi (din dışı), mülhid (Allah’ı inkâr eden), zındık (ahirete inanmayan) diye, Anadolu Türkmenleri kastedilir. Genellikle Osmanlı’nın dönme-devşirme tarihçileri Türk ve Türkmen adlarını da Kızılbaş’a mensubiyetle anarlar (Çetinkaya, 2005: 416).

Kızıl rengin diğer bir adı da “Al”dır. Türkmenlerin “al” rengine özel bir ilgileri olduğu muhakkaktır. Kırmızı börk veya başlık giyenlere “Kızılbaş” adı verilmiştir. Vaktiyle Sünni olsun Alevi olsun bütün Türkmen oymakları kızıl börk giyerlerdi. Anlaşılan Sünniler zamanla kırmızı börkü terk edince yalnız Alevi toplulukların şapkası hükmüne girmiş. Bu yüzden baş giyimlerine izafeten Alevilere “Kızılbaş” denmeğe başlamış. Cem ayinlerinden gizli toplantılarından içki içmelerinden ve sır saklamalarından ötürü yakıştırmalar, suçlamalar -iftiralar- yapılmış ve neticede Kızılbaş terimi bugünkü ifadesini kazanmıştır (Eröz, 1990: 80).

Yavuz ile Şah İsmail arasındaki çatışmalardan özellikle de Çaldıran Savaşı'ndan sonra Kızılbaş sözcüğüne olumsuz anlamlar yüklenerek ve bu anlamlar din adamlarının fetvalarıyla desteklenerek günümüze kadar gelmiştir (Düzdağ, 1983: 109–117). Bu olumsuz bakış her ne kadar tamamen yok olmamışsa da aklı başında, dünyayı tanıyan bir vatandaşımızın böyle saçma sapan anlatımlara inanacağı düşünülemez.

1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla o dönem Hacı Bektaş Dergâhı'nın postnişini olan ve mahkemece yargılanan Hamdullah Çelebi, savunmasında Alevi terimini sık kullanmaktadır (Özmen-Koçak, 2007: 48). Terim olarak Alevi, Ali'ye bağlı olanlar anlamındadır ve bu anlamıyla Ali zamanında da kullanılmıştır.

Günümüz Türkiye Alevilerinin bir bölümü Alevi teriminin yerine Kızılbaş terimini kullanma eğilimindedir. Giderek güç kaybeden bu eğilimin söylemi, Sünni ilahiyatçıların söylemiyle örtüşmektedir. Her iki kesim de Alevilerin eskiden kendileri için Kızılbaş terimini kullandığını iddia etmektedir. Üstelik devlet de Alevi teriminin kullanılmasından yana değildir. Derneklerin Alevi adını kullanabilmesi ancak mahkeme kararıyla mümkün olabilmiştir. İşin ilginç yanı, Kızılbaş terimini kullanma eğiliminde olanlar bu davayı açmıştır.

Sonuç olarak Kızılbaş tanımı Alevilerin kendilerine verdiği bir tanım değil, dışarıdan Alevilere izafe edilen veya yapıştırılan tanımdır. Bu tanım da önceden ve bütün kamuoyuyla devletin bütün imkânları kullanılarak yerleştirilmiş bir kavramdır. Bunun en güzel örneğini Pir Sultan Abdal'ın şiirlerinde görmekteyiz:

*Gidi Yezit bize Kızılbaş didi
Meğer Şah'ı sevmiş dese yoludur
Yetmiş iki millet sevmezler Şahı
Biz severiz Şah-ı Merdan Ali'dür (Ergun, 1929: 64–65)*

*Pir Sultan'ım Nesimi'dir pîrimiz
Evvel kurban verdik Şah'a serimiz
On'ki İmam meydanında dârımız
Biz şehidiz serdarımız Ali'dir (Avcı, 2012: 687)*

Pir Sultan Abdal bir başka şiirinde Kızılbaş için şöyle demektedir:

*Lanet olsun sana ey Yezid pelid,
Kızılbaş mı dersin söyle bakalım!*

*Biz ol âşıklarız ezel gününden,
Rafızî mi dersin söyle bakalım.*

*Pir Sultan'ım eder lanet Yezid'e,
Müfteri yalancı münkirler size,
İşte er meydanı çık meydan yüze,
Rafızî mi dersin söyle bakalım. (Öztelli, 1971: 292)*

XVIII. yüzyıl Alevi şairlerinden Kemteri de şöyle demektedir.:

*Ehl-i imana Kızılbaş dediler ey Kemterî
Nesd-i münkire Bi-hamdi-lillah Kızılbaş olmuşum (Ergun, 1955: 234)*

Yirminci Yüzyıl ozanlarından olan Sefil Selimi de bir şiirinde şöyle söylüyor:

*Bu Kızılbaş olmuş, "yunmaz" dediler
Kestiği haramdır, "yenmez" dediler
"Camiye mescide konmaz" dediler
İmam Hüseyin'e uydum uyalı (Selimi, 1989: 32)*

Son söz olarak Kızılbaşlık teriminin kullanımı ve bu terimi kullanan özellikle ilahiyatçı çevrelerin "Kızılbaş" terimine yoğun ilgisini üç başlık altında toplamak mümkündür: 1-Aleviliğin Şah İsmail ile I. Selim arasındaki çekişme sonucu ortaya çıktığı, dolayısıyla köksüz, temelsiz siyasi bir oluşum olduğunu aşlamak. 2- Kızılbaş'ın Türkçe bir terim olmasından hareketle Aleviliğin tümüyle Türk kültürünün bir ürünü olduğunu iddia etmek. 3- Alevi teriminin Hz. Ali'yi hatırlatması nedeniyle Hz. Ali'yi, Alevilere kaptırmak istememektir.

Son zamanlarda bazı Alevilerin Kızılbaş terimini kullanma eğiliminin, solculuğun kıvılcığıyla, ya da isyankârlıkla bir ilgisinin olup olmadığı titiz bir araştırma sonunda ortaya çıkabilecektir.

Tahtacılar

Günümüzde büyük çoğunluğu Batı ve Güney Anadolu'da bulunan Alevî inançlı gruplara Alevi olmayan topluluklar Tahtacı demektir. Bu ad inançsal bir anlam ifade etmediği gibi Alevi anlamına da gelmez. Tahtacı denmesinde onların bir bölümünün ağaç işleriyle uğraşması etkili olmuştur. Ağaç işleriyle uğraşmayan Alevi topluluklar da zaman içerisinde Tahtacı adıyla anılır

olmuş, bu bölgede Tahtacı ile Alevi özdeş hale gelmiştir. Oysa Tahtacı denen topluluklar tek bir boya ya da obaya değil farklı boy ve obalara aittir. Bu toplulukların ortak paydası Aleviliktir (Ak-süt, 2012: 356).

XVIII. Yüzyıla ait kayıtlarda Tahtacı cemaati adı altındaki grupların Teke, Menteşe, Hudâvendigâr ve Aydın'da bulunduğu dikkati çeker. Bu aşiretler, aslında bir dinî merkez olarak Hacıbektaş ocağına bağlı olmayıp ilki İzmir Narlıdere'deki Yanyatır, diğeri Aydın Reşadiye'de Hacı Emirli Ocağı olan iki ayrı bağımsız dede-ocağının talipleridir. Yanyatır ocağının kurucusu Durhasan Dede, Hacı Emirli ocağının kurucusu İbrahim Sani'dir (Yörükân, 2006: 149).

Dede Ocağı

Son yıllarda ocak denince bir kısım Alevinin aklına tekke, dergâh, ziyaret gibi yapılar gelmektedir. Bunun sonucu olarak da dergâhlar ocak sanılmaktadır. Örn: Abdal Musa Ocağı diye bir ocak yoktur. Abdal Musa Hacı Bektaş Veli'nin amcasının torunudur. Hacı Bektaş ocağına mensup önemli bir erendir. Oysa ocak, bir dede/şeyh grubuyla o gruba bağlı taliplerin toplamıdır. Yani, ocak, bir mekân değil, dede ve talibin toplamından ibaret olan sosyal bir birimdir. İlahiyatçılar da ocağı tekke ya da dergâh olarak anlamaktadır. Bu anlayışın sonucu olarak Hacı Bektaş Tekkesini Alevilerin bağlı olduğu tek merkez sanmaktadır.

Alevîlerde her talip bir dede ocağına bağlıdır ve bu ocaklara ayrış bir gelenektir. Alevîler yalnız bu ocakları tanırlar. Onlara göre Hacı Bektaş'ın genel bir sıfatı yoktur. O da bir ocakzadedir ve Seyyid'dir (Güzel, 2012: 46–48).

“Ocak” kavramını dedeler ve araştırmacılar arasında net biçimde ortak bir görüş çerçevesinde tanımlamak çok zor gözükmemektedir. Dedelerin büyük bir bölümü Seyyid olduklarını belirterek ataerkil bir yaklaşımla, soylarını babadan sürerek Ehlibeyt'e dayandırmaktadır. Dedeler biyolojik olarak ne denli Ehlibeyte mensuptur onu bilemeyiz ama aidiyet olarak bütün ocakzade dedelerin Ehlibeyt soyundan geldiği dedeler ve talip toplulukları tarafından kabul edilir.

Alevi topluluklar dede ocaklarına bağlıdır. Son yıllarda dede ocakları ile ilgili yapılan yorumlarda ise aşiret ve boyların beyleri ya da çocuklarının; Emevî ve Abbasî zulmünden kaçan, Ehlibeyt soyundan olan seyyid ve seyyideler ile evlendikleri görüşü dile getirilmektedir. Bu aşiret ve boy beyleriyle evlenen Ehlibeyt soyundan gelen ailelerin oluşturduğu çevresel inanç merkezine ve ekolüne “Ocak”, bu ocaklara mensup olan kimselere de “Ocakzade” diyoruz. İşte bu ocakzade olan ve cem erkânının uygulanmasını sağlayan kişilere de “Dede”, ya da “Pir” denir. Ocakzade olanlar hangi aşiret ve boya mensup ise bunların talip toplulukları da aynı aşiret ve boydan olur diye bir şart yoktur. Herhangi bir dede ocağındaki talipler dedelerin bağlı olduğu boydan olabileceği gibi, başka boylardan da olabilir. Örn: Dede Garkın Ocağı'nın talip toplulukları; başta Kar-

gınlr olmak üzere, Çepni, Bayat, Salur, Demirci, Dedesli, Salmanlı, Geygel ve Afşarlardan oluşmaktadır. Afşarlar ve Çepnilerin bir kısmı aynı zamanda Hacı Bektaş Ocağı'nın talipleridir (Dedekargınoğlu, 2010: 108).

Kısaca Hak-Muhammed-Ali yolu olarak ifade edilen Alevi inancında *Yol Cümleden (Her Şeyden) Uludur*. Hatır gönöl saymak uğruna yol çiğnenmez, hatır kalsın yol kalmasın denir. Şah Hatayi'nin dediğı gibi:

*Gel gönöl incinme bizden
Kalsın gönöl yol kalmasın
Evvel ahir yol kadimdir
Kalsın gönöl yol kalmasın*

*Başındadır altın tacı
Budur erenler miracı
Keskindir yolun kılıcı
Kalsın gönöl yol kalmasın (Birdoğan, 1991: 137)*

Günümüz araştırmacılarından bazıları gittikleri yerlerde: “Siz hangi ocağın mensubusunuz?” Diye soruyorlar. Uzmanlar da aldıkları cevabı notlarına ekliyorlar. Çoğunlukla araştırmacılar verilen cevaplar yalan değil, ama eksik oluyor. Bu eksiklik bazen araştırma yapan kişinin altyapısının yetersiz oluşundan, bazen de soruyu cevaplandıran ocak mensubunun bilgisizliğinden veya kendilerini belli bir aileye, soya ya da ünlü bir kişiye bağlama gayretinden kaynaklanıyor.

1826 yılında II. Mahmut zamanında Yeniçeri ocağının kaldırılmasıyla birlikte; Devleti yönetenler tarafından Anadolu'daki Aleviliğın ve ocakların köreltilmesi amacıyla tüm ocakların Hacı Bektaş tekkesine bağlanması için çaba harcandı. Kısmen de olsa başarılı oldular, ama bu uygulama talip toplulukları tarafından hiçbir zaman benimsenmedi. Bir ocağın talibi iken; bağlı bulunduğu ocağı bırakıp, başka bir ocağı bağlanan, özellikle de Hacı Bektaş Ocağı'na bağlanan talip toplulukları halk arasında, biraz da küçümser bir ifadeyle “Dönük” diye tanımlanmaktadır.

Dönüklük uygulaması özellikle Cemalettin Çelebi tarafından Alevî köylerine vekiller göndererek “tarikin (erkân çubuğı) ile talip görmenin yani sopanın kötü bir şey olduğunu, yezitlerin İmam Hüseyin'in başını o ağaca diktiklerini” telkin etmiş. Bazı köyler, Çelebi'ye uymuşlar, bu suretle yeni bir Çelebi Kolu meydana çıkmıştır. Çelebilere uyanlar, her yıl Çelebi tarafından verilmiş bir vekâletname ile gelen vekile görünürler. Aynı zamanda Bektaşî halifesi olan Cemalettin Çelebi, kendisine uyanlara, aslı Alevî-Kızılbaş ayini olmak üzere, basit bir Bektaşî ayini yaptırmaya başlamıştır.

Aleviler Hacı Bektâş Dergâhı'na değil, Peygamber soyundan geldiklerine inandıkları dede ocaklarına bağlıdırlar. Bektâşiler ise ya Hacı Bektâş'ın soyundan geldiklerini düşündükleri Çelebilere ya da manen onun temsilcisi kabul ettikleri babalara bağlıdırlar. Çok önemli bir diğer fark Aleviliğin soya, Bektâşiliğin isteğe bağlı olmasıdır. Yani Alevi olmak için Alevi ana babadan doğmak şart iken, Bektâşi olmak için böyle bir şart yoktur. İsteyen herkes nasip alıp Bektâşi olabilir (Üzüm, 1997: 4).

Alevilikte şahsın babası hangi ocağın talibi ise oğul da o ocağın talibidir, başka bir ocağa intisap edemez. Ocakzadelikte bir sosyal kast ortaya çıkmaktadır. Ocak, babadan oğula kalıtım yoluyla intikal etmektedir. Dedelerin, Bektâşilikte olduğu gibi seçimle gelmemesi, bu zümre içerisinde belli bir eğitim programının olmayışı dedelik müessesinin çok ilkel bir seviyede kalmasına neden olmuş, bu da Alevilerin kapalılık-gizlilik felsefesinin oluşmasını hızlandırmıştır (Türkdoğan, 2005: 22).

Yukarıdaki ifadeden anlaşıldığı üzere bu konuyla ilgili araştırma yapanlar bile dedelik ve ocak konusunu tam kavrayamamıştır. Alevilikte dedelik soy takip eder. Dede olan birisinin oğlu da dede olacak diye bir zorunluluk yoktur. Aynı ocak/soydan olan herkes dede olabilir. Yani bir kişinin dedeyim diyebilmesi için ilk şart, ocakzade (seyyid) olması gerekir (Dedekargınoğlu, 2010: 110).

Kavramlar ve Terimler

Önceki bölümde de ifade edildiği gibi başkalarının bize ait olmayan ama bize yapıştırdığı -örn: Kızılbaş gibi- terimleri kullanmaya çok hevesli olanlar bize ait olan terimleri de reddetmekte ve başkalarının terimlerini de kullanma eğilimine girmektedir. Bir örnek vermek gerekirse son zamanlarda popüler olan bir terim “Hakk’a yürümek”, Son 15–20 yıldır kullanılan bu ifade esasında Mevlevilerin kullandığı bir terimdir. Kullanılmasında bir sakınca yok ama bugün bunu sana kabul ettiren yarın bir başkasını da kabul ettirebilir. Yine modernlik adına yanlış kullanılan bir terim de ölen birisi için “Nur içinde yatsın” cümlesi “Işıklar içinde yatsın” şeklinde söylenmektedir ki ikisi aynı anlama gelmez. Çünkü “nur”da maneviyat vardır.

Son zamanlarda anti-sünnilik üzerine kurulu Alevilik anlayışının bir sonucu olarak Türkiye Alevilerinin bir bölümü, Alevilikte “Hoca” teriminin bulunmadığını sanmakta ve bu terimin Sünnilere ait olduğunu sanmaktadır. Oysa, eskiden Alevilerin cenazesini Alevi hocalar kaldırır. Merkezi köylerde bu amaçla kurs düzenlenir, her köyden birkaç çocuk burada kursa alınıp hoca olarak yetiştirilirdi. Günümüz Alevileri, dedenin cenaze kaldırmakla yükümlü olduğunu sanmaktadır ki, bu yaklaşım Sünnileşmenin bir belirtisidir. Dedenin cenaze kaldırması, dedelik kurumunun saygınlığını azaltır. Onu Sünni hocayla denkleştirir.

Modernlik adına yapılan düzenlemeler sonucu bazı kavram ve terimler değiştirilmiş olup bu da yolda bozulmalara sebep olmaktadır: On iki hizmeti tam yerine getiremeseler de on iki hatayı başarmışlardır. Örnek vermek gerekirse: 1)Dede Ocağının yerini Cemevi, 2) Ocak dedesinin yerini Cemevi dedesi, 3) Ocak talibinin yerini Cemevi üyeliği, 4) Delilin (çerağ) yerini Ampul, 5) Zakirin yerini sahne sanatçısı, 6)Semahın yerini Koreografik gösteri, 7)Musahibin yerini Kanakalık, 8) Lokmanın yerini pakette yemek, 9) Peyikin yerini Telefon ve e-posta ile davet, 10) Hak-kullahın yerini Dedeye maaş, 11) Cemdeki post dedesinin yerini dedeyi cenaze hizmetlisi yapmak, 12) 72 millete bir nazarda bakmak yerine kendine yakın olana bakmak almıştır.

Sonuç

Bektaşilik, Kızılbaşlık ve Tahtacılık Aleviliğin içindedir, yani Alevilik piramidin tepe noktasıdır. Alevilik, Bektaşilik ve Kızılbaşlık ve ocak kavramlarının anlaşılmasında ortaya çıkan temel problemlerin birden çözülmesi mümkün değildir. Bununla birlikte bu yazımızda temel problemlere ana hatlarıyla yaklaşmaya çalıştık. Bunların daha detaylı ve derinlemesine açıklanması gerekmektedir. Türkiye’deki bazı Aleviler, Aleviliğin bazı temel terimlerini reddederek onları başta Sünnilik olmak üzere öteki inançlara kaptırmak gibi bir tehlikeyle karşı karşıyadır. Bu durum, gönüllü asimilasyona bir örnektir. Bunun nedeni günümüz Alevilerinin büyük çoğunluğunun Aleviliğe bakışı Sünni gözlükle, Aleviliği okuyuşu da Sünni sözlükle olduğundan Alevi terimleri elemeye tabi tutmaktır. Oysa bir inancın sözlüğüyle başka bir inanç irdelenemez. İngilizce bir sözlükle Türkçe bir metnin incelenemeyeceği gibi... Bu durum böyle devam ederse Türkiye’deki Aleviler bir süre sonra konuşamaz duruma gelecek, Aleviliğin içi tümüyle boşalacaktır. Kendisini Alevi olarak tanımlayanların büyük bölümünün, özellikle kırsal kesimdeki Alevileri incelediğimizde bunlar arasında yaşı ellinin üzerinde olanlarda Hak-Muhammed-Ali kavramının ön planda olduğunu görürüz. Diğer bir deyişle bu tür Aleviler İslam ile bağını hâlâ muhafaza etmektedir. Şehirlere baktığımız zaman bazı genç grupların Alevi algısı anti-Sünnilik üzerine kurulu olduğu için Sünnilerle olan ortak paydalarımıza bile karşı çıkmaktadır. Sünnilerin “Allah birdir” dediği yerde neredeyse hâşâ “Allah birkaçtır” diyecek duruma geldiler. Bu duruma gelmesinde iktidar olan yani yönetenlerin büyük payı vardır. Eğer yakın zamanda bir çözüm yolu bulunmazsa gelecekte daha farklı sorunlarla karşı karşıya gelmemiz kaçınılmazdır. Günümüz Alevi gençleri verilen eğitimle Sünniliği İslam’ın tamamı sanmaya başladığı için “Biz de İslam’ın dışındayız” benzeri eğilimler belirlemektedir.

Son yarım yüzyıldır gelişen kentleşme süreci ve Alevi toplumunun kitlesel olarak kentleşmiş olması Aleviliğin diğer konularında olduğu gibi temel terimler ve kavramlarında da farklılıklar yaratmıştır. Aleviliğin eskiden olduğu gibi günümüzde de aynen uygulanmasının artık

imkânsız olduğu görülmektedir. Bazı şeylerin zamana uygun olarak ama özünü bozmadan dönüşümü gerekebilir. Alevilikte kullanılan tanım ve terimler de özü bozulmayacak, iyi anlaşılması gereken konulardan bir tanesidir. Alevilerin kullandığı terminolojiyi içeren bir sözlüğe ihtiyaç vardır. Alevilik inancıyla ilgili yüzyıllardan beri dilden dile ve telden tele aktarımlarla günümüze ulaşan bilgilerin korunması ve düzgün bir biçimde aktarılması için akademik kurumlara büyük görev düşmektedir.

Kaynaklar

- AKSÜT Hamza (2012). *Aleviler*, (4.Baskı), Ankara: Yurt Kitap-Yayın.
- AVCI Ali Haydar (2012). *Osmanlı Gizli Tarihinde Pir Sultan Abdal ve Bütün Değişleri*, Ankara: Barış Kitap.
- BAHA SAİD (2006). *Türkiye 'de Alevî-Bektaşî Ahî ve Nusayrî Zümreler*, (Haz: İsmail Görkem), İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- BİRDOĞAN Nejat (1991). *Alevilerin Büyük Hükümdarı Şah İsmail Hatai*, İstanbul: Can Yayınları.
- ÇETİNKAYA Nihat (2005). *Kızılbaş Türkler* (3.Baskı), İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- DEDEKARGİNOĞLU Hüseyin (2010). *Dede Garkın Süreğinde Cem*, Ankara: Yurt Kitap-Yayın.
- DÜZDAĞ M. Ertuğrul (1983). *Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi Fetvaları* (2.Baskı), İstanbul: Enderun Kitabevi.
- ERGÜN Sadeddin Nüzhet (1929). *XVII. Asır Saz Şairlerinden Pir Sultan Abdal*, İstanbul: Evkaf Matbaası.
- , (1955). *Bektaşî- Kızılbaş Alevi Şairleri ve Nefesleri*, İstanbul: Maarif Kitabevi.
- ERÖZ Mehmet (1990). *Türkiye 'de Alevîlik ve Bektaşîlik*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- FIĞLALI Ethem Ruhi (2006). *Türkiye 'de Alevîlik Bektaşîlik*, İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları.
- GÖLPINARLI Abdülbâki (2012). "Kızılbaş", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C:6, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.790.
- GÜNDÜZ Tufan (2015). *Kızılbaşlar Osmanlılar Safeviler*, İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- GÜZEL Abdurrahman (2012). "Alevî", *Türk Ansiklopedisi*, C:2, Ankara: MEB Yayınları, s.46–48.
- HAMMER (yty) Mütercim Mehmet Ata Bey, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C:2.
- İBN BİBİ (2014). *El-Evâmirul-Alâ 'iyye fi 'l-Umûri 'l-Alâ 'iyye Selçuknâme*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- KAPLAN Doğan (2011). *Yazılı Kaynaklarına Göre Alevilik* (3.Baskı), Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.
- KEÇELİ Şakir (1993). *Alevilik Bozkırda Yanan Ateş*, Ankara: Emel Yayınları.
- MADEN Fahri (2013). *Bektaşî Teklerinin Kapatılması (1826) ve Bektaşîliğin Yasaklı Yılları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- OCAK Ahmet Yaşar (1994). "Bektaşilik Bir Tarikattır, Ama Alevilik Güçlü Tasavvufi Yapısına Rağmen Bir Tarikat Değildir.", *Türk Yurdu Dergisi*, C:14, nr. 88 (434), Aralık 1994, s.13–18.
-, (2011). *Ortaçağ Anadolu'sunda İki Büyük Yerleşimci Derviş Yahut Vefâiyye ve Yeseviyye Gerçeği: Dede Garkın ve Emirci Sultan*, Ankara: Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları.
-, (2012). "Alevî", *TDV İslam Ansiklopedisi* C:2, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.368–369.
- ÖZMEN İsmail (1995). *Alevi - Bektaşî Şiirleri Antolojisi* C: 4, Ankara: Saypa Yayınları.
- ÖZMEN İsmail-KOÇAK Yunus (2007). *Hamdullah Çelebi'nin Savunması*, Ankara: Belen Ofset.
- ÖZTELLİ Cahit (1971). *Pir Sultan Abdal Bütün Şiirleri*, İstanbul: Milliyet Yayınları.
- SELİMİ Sefil (1989). *Kul Yanmasın Âşık Sefil Selimî*, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- SÜMER Faruk (1999). *Safevi Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- TÜRKDOĞAN Orhan (2005). "Alevî-Bektaşîlerde Statü ve Rol Dağılımı", *Türk Yurdu Dergisi*, C:25, (210) Şubat s.8–19.
- ULUDAĞ Süleyman (2012). "Aleviyye", *TDV İslam Ansiklopedisi* C:2, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.369–370.
- ÜZÜM İlyas (1997). *Günümüz Aleviliği*, İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- YILDIRIM Rıza (2010). "Bektaşî Kime Derler? 'Bektaşî' Kavramının Kapsamı ve Sınırları Üzerine Tarihsel Bir Analiz Denemesi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S:55, s.23–58.
- YÖRÜKAN Yusuf Ziya (2006). *Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

**2. ULUSLARARAS
HACI BEKTAŞ VELİ
HOŞGÖRÜ VE BARŞ SEMPOZYUMU**
08-10 EKİM 2015
SEMPOZYUM BÖLDÜRGÖLERİ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Yayınları

ISBN: 978-605-4163-24-3

